

پایه هشتم

بخش دوم

خوشنویسی

درس اول

معرفی خط شکسته نستعلیق

اهداف درس

- آشنایی با خط شکسته نستعلیق
- ارزش گذاری به میراث فرهنگی (خط شکسته نستعلیق)

انتظارات عملکردی

- با استفاده از حروف و کلمه‌ها نقش و ترکیبی تازه ایجاد کنند.
- فرم‌های خط شکسته نستعلیق را در آثار خود به کار گیرند.

فرایند تدریس

وسایل مورد نیاز

۱ نقش حروف و کلمه‌های خط شکسته نستعلیق به صورت خط محیطی در اندازه‌های مختلف (۵ اندازه) (برای تهیه الگوهای آماده به سایت دفتر تألیف کتاب‌های درسی، گروه هنر <http://art-dept.talif.sch.ir> مراجعه فرمایید.)

۲ تصویر چند سطر به خط شکسته نستعلیق و همان سطرها به خط نستعلیق (برای مقایسه)

۳ چند اثر خوشنویسی به خط شکسته نستعلیق

۴ کاغذ پوستی، کاربن و... برای انتقال الگوی کلمات

۵ مداد رنگ یا آبرنگ یا گواش، خط کش و...

گام اول: در ابتدا، نمونه‌هایی که به خط نستعلیق و شکسته نستعلیق نوشته شده است در اختیار گروه‌ها قرار می‌گیرد و از آنها خواسته می‌شود که به وسیله کاغذ پوستی خط‌ها را با هم مقایسه کنند و شباهت‌ها و تفاوت‌ها را بنویسند و در کلاس ارائه کنند.

گام دوم: بهتر است به منظور ترغیب دانش‌آموزان به تفکر خلاق و همفکری در گروه، سؤالات زیر طرح شود:

برای مثال : چگونه می‌توان با استفاده از این نقوش به نقوش جدید و زیباتری رسید؟

جواب‌های دانش‌آموزان دسته‌بندی، و روی تابلو نوشته می‌شود.

ممکن است نظر دانش‌آموزان به این ترتیب باشد : ۱- با کنار هم قراردادن ۲- با قرینه کردن ۳- با تکرار آزاد ۴- با تکرار قسمتی از شکل ۵- ترکیب با شکل‌های هندسی ۶- وارونه کردن و آینه کردن ۷- با چرخاندن حول یک نقطه و...

گام سوم : ادامه کار را می‌توان با سؤالات دیگری برنامه‌ریزی کرد؛ به طور مثال :

— به نظر شما چه تصاویری را می‌توان با استفاده از این الگوها (حروف و کلمه‌ها) طراحی کرد؟

جواب‌های دانش‌آموزان روی تابلو نوشته، و دسته‌بندی می‌شود. ممکن است جواب‌هایی شبیه به این

جواب‌ها از طرف دانش‌آموزان داده شود : ۱- گل ۲- میز ۳- پرندۀ — آدم — ظرف و...

نکته : سعی شود دانش‌آموزان به این باور برسند که تقریباً خیلی از تصاویر را می‌توان با الهام از این

نقوش طراحی کرد. لازم نیست تصاویر حتماً واقع‌گرایانه باشد. رسیدن به تصاویر انتزاعی نشانه شکوفایی

ذهنی دانش‌آموز است.

گام چهارم : در این مرحله از دانش‌آموزان خواسته شود تا به صورت گروهی با ترکیب حروف به خلق

یک اثر دست بزنند.

آموزش خط تحریری شکسته نستعلیق

درس دوم

هدف درس

■ آموزش مهارت زیبانیسی

انتظارات عملکردی

- به مقایسه حروف بپردازند و تفاوت‌ها را بیابند.
 - به کارهای گروهی و زیبانیسی بپردازند.
 - با تکرار در نوشتن متون ادبی، نکات اخلاقی و آموزه‌های دینی را به صورت غیرمستقیم بیاموزند.
- وسایل موردنیاز : دفتر خط دار، مداد، خودکار، خودنویس، کاغذ شفاف (کاغذ پوستی) خط کش، الگوی استاندارد خط شکسته تحریری (حروف و کلمه‌های کلیدی)
- طرح خط شکسته تحریری

فرایند تدریس

بهرتر است معلم، آموزش خط تحریری را به صورت طرح تعریف و دانش‌آموز را از مراحل آن و کارهایی آگاه کند، که باید انجام دهند.

مثال : این درس به روش تفکر استقرایی در صفحه ۱۷ بخش کلیات تدریس می‌شود.

گام اول : برای آسان بودن یادگیری و امکان تدریس در کلاس‌های پرجمعیت، استفاده از کاغذ شفاف (پوستی) توصیه می‌شود. در ابتدا از دانش‌آموزان خواسته شود تا با استفاده از کاغذ شفاف، حروف و کلمه‌های کلیدی (کلمه کلیدی به کلمه‌هایی گفته می‌شود که شکل آن در ساختار بقیه کلمه‌ها تکرار می‌شود). را با کپی کردن بیاموزند و به مقایسه و تحلیل نوشته خود بپردازند. (لازم است از دانش‌آموزان خواسته شود برای ارزشیابی آموخته‌هایشان آنچه را تمرین کرده‌اند روی کاغذ شفاف بنویسند و روی الگوی استاندارد قرار دهند و میزان درست نوشتن آن را بسنجند. این کار باعث می‌شود که در کلاس‌های پرجمعیت کمتر از معلم راهنمایی بخواهند).

حرف دگانه که در خط کوفی است

آداب ب ب گ گت ف ف د د و و ط ط م

ن ن ذ ذ خ ل ق ق ج ج ع س س ر ر

م م ص ص ی ی ر ر

با کاف ح ح ا ا ل ل ا ی ی ب ت ت ن ن ت ت خ خ ع ع م م

ط ط ص ص ن ن خ خ ع ع ا ا ر ر ب ب و و ط ط م م

ب ب ت ت ث ث س س ی ی ع ع پ پ ح ح ت ت خ خ ع ع ن ن

ب ب ر ر ز ز پ پ د د ر ر د د ع ع ن ن د د ک ک ح ح ب ب د د ن ن ع ع م م

ص ص ح ح د د ث ث ش ش د د م م د د م م

ب ب ز ز ت ت م م م م ب ب ک ک ح ح ع ع ن ن ج ج خ خ

ب ب ن ن ب ب ی ی ع ع ت ت ن ن ز ز ی ی خ خ ا ا ب ب ا ا ل ل

م م م م س س م م م م ع ع م م م م ی ی ر ر ی ی ک ک ح ح ب ب

گام دوم : در این مرحله دانش آموز هم شکل های حروف و کلمه های کلیدی را پیدا، و دسته بندی می کند. (مانند گام دوم خوشنویسی پایه هفتم)

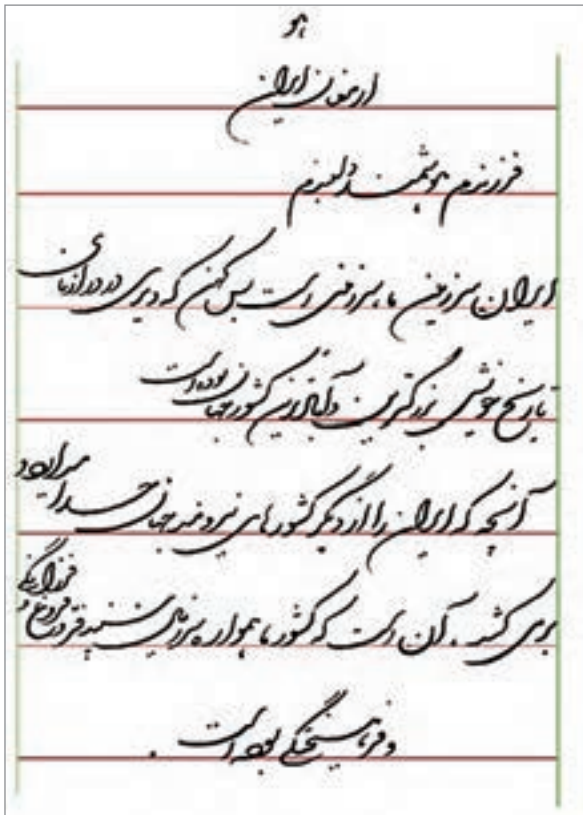
هم شکل های حرف «ر» : «ز» و «ژ» و

هم شکل های حرف «ب» : «پ»، «ت» و «ث»

هم شکل های کلمه «بیا» : «ثنا»، «نیا»، «تیا»، «بنا»، «نبا»، «پبا»، «بتا» را.

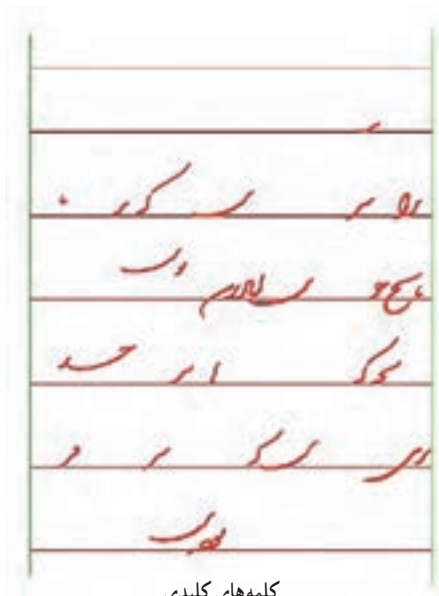
پیدا کردن هم شکل ها به این دلیل مهم است که دانش آموزان در خوشنویسی کلمه های جدید، شکل کلمه را زودتر به یاد می آورند و یاد می گیرند که یکی از دلیل هماهنگی نوشته ها وجود کلمه های هم شکل است.

گام سوم : دانش آموز کاربرد کلمه های کلیدی یا حروف را در ترکیب کلمات دیگر بررسی می کند. کلمه های کلیدی در نوشتن بعضی از کلمه ها بدون هیچ گونه تغییری وجود دارد و فقط در کنار حروف و کلمه های دیگر قرار می گیرد؛ مانند کلمه کلیدی «بیا» که در کلمه های «انبار»، «بیات» و «نیاز» آمده است؛ اما در برخی از کلمه ها (کلمه های ترکیبی) کلمه های کلیدی به حروف یا کلمات کلیدی دیگر وصل می شود؛ مانند «بیا» در کلمه های «نیک» و «یکتا».

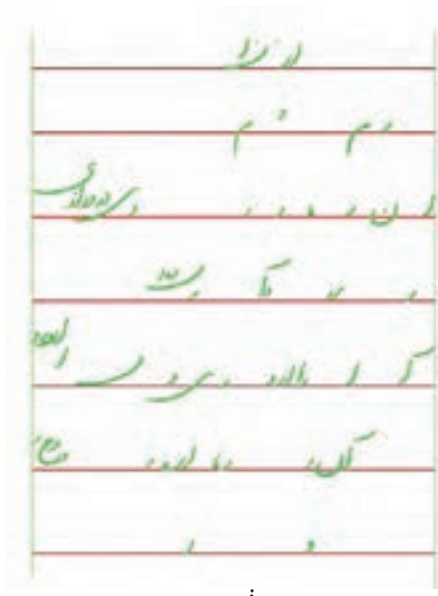

در این مرحله از دانش آموزان خواسته می شود که از یک یا چند متن که به خط شکسته نستعلیق تحریری نوشته شده است، کلمات کلیدی را بررسی کنند و برای هر کلمه دست کم ده مثال بیاورند. (نمونه متن در پایان همین فصل آمده است.)

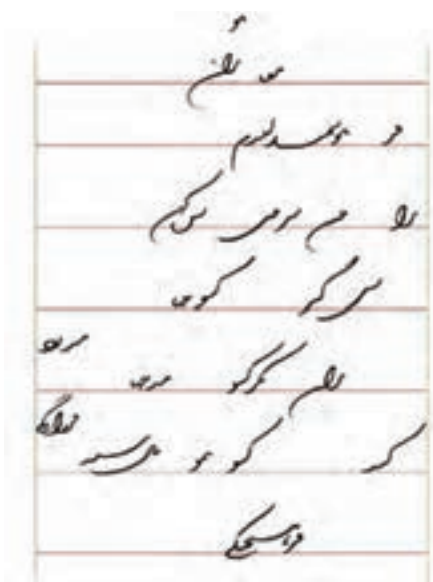
گام چهارم : دانش آموز یک متن را در سه قسمت جدا (حروف، کلمه های کلیدی و کلمه های ترکیبی) دسته بندی و یادداشت می کند. (مانند گام چهارم خوشنویسی پایه هفتم)

کلمه‌های کلیدی

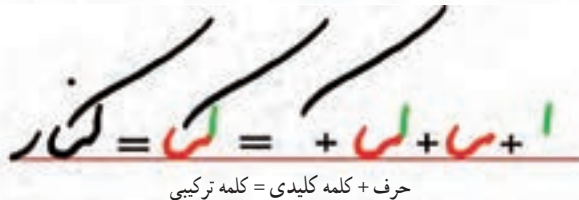
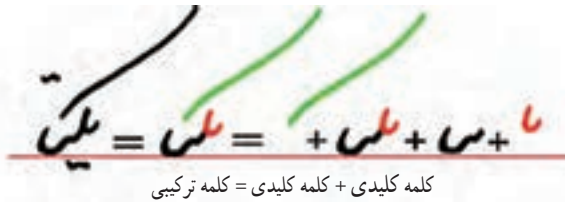
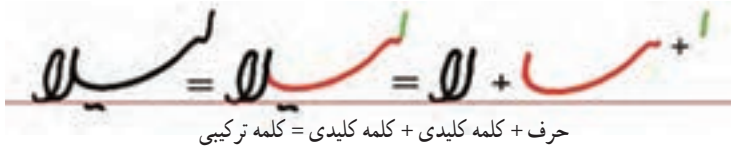
حروف

کلمه‌های ترکیبی

گام پنجم : دانش‌آموز تلاش می‌کند ساختار کلمه‌های ترکیبی را تشخیص دهد و خوشنویسی آنها را یاد بگیرد.

ساختار کلمه‌های ترکیبی

نکته: هر چقدر شناخت کلمه‌های کلیدی و حروف که در گام اول آمده است، درست‌تر باشد، شناخت و بررسی کلمه‌های ترکیبی راحت‌تر صورت می‌گیرد.

در این مرحله دانش‌آموز، کلمه‌ای را تجزیه، و در دفتر دسته‌بندی می‌کند.

گام ششم: دانش‌آموزان با مطرح کردن چند سؤال، تشویق شوند تا با همفکری گروه، قانون‌های خط تحریری را استخراج کنند.

■ ارتفاع حروف و کلمه‌ها نسبت به خط زمینه چه تفاوتی باهم دارد؟ (متوجه کردن دانش‌آموزان نسبت به شیب کلمه‌ها)

■ آخرین حرف یا کلمه سطر نسبت به جای اصلی آن چه تغییری می‌کند؟

■ حروف از نظر قرار گرفتن نسبت به خط زمینه به چند دسته تقسیم می‌شود؟

■ در هر جمله به صورت متوسط چند کلمه کشیده نوشته می‌شود؟

تلاش دانش‌آموزان برای پاسخ به این سؤال‌ها و راهنمایی معلم، آنها را با قوانین کلی خوشنویسی آشنا می‌کند. در این مرحله قوانین کلی خط شکسته نستعلیق تحریری توسط گروه نوشته می‌شود و هر فرد به طور جداگانه در پوشه کار خود قرار می‌دهد.

گام هفتم: دانش‌آموز متنی را که اندازه آن شکسته نستعلیق نیست با خط شکسته نستعلیق تحریری خوشنویسی کند. (خوشنویسی بدون الگو)

خوشنویسی با قلم نی

درس سوم

اهداف درس

- تقویت هماهنگی دست، چشم و مغز
- آشنایی با ترکیب بندی

انتظارات عملکردی

- دانش آموز قلم نی را درست و با زاویه خط نستعلیق در دست بگیرد.
- با استفاده از کاغذ پوستی، تمرین مهارت استفاده از کل قلم نی را تمرین کند.
- با تمام پهنای قلم نی بنویسد.
- اندازه مرکب برای نوشتن را تنظیم کند.
- حروف و کلمه ها را در کنار هم (متصل و منفصل) بنویسد و ترکیب بندی کند (مثلاً ترکیب با نقطه).

وسایل مورد نیاز

- ۱ الگوی استاندارد حروف و کلمه هایی که با تمام پهنای قلم نی نوشته می شود (سرمشق).
- ۲ قلم نی های پارویی آماده (قلم نی در چند اندازه)
- ۳ مرکب و دوات در اندازه های متوسط و بزرگ
- ۴ کاغذ پوستی روغنی (حالت گلاسه دارد)
- ۵ کاغذ یا مقوا گلاسه
- ۶ کاغذ و قیچی و چسب و خط کش و پرگار

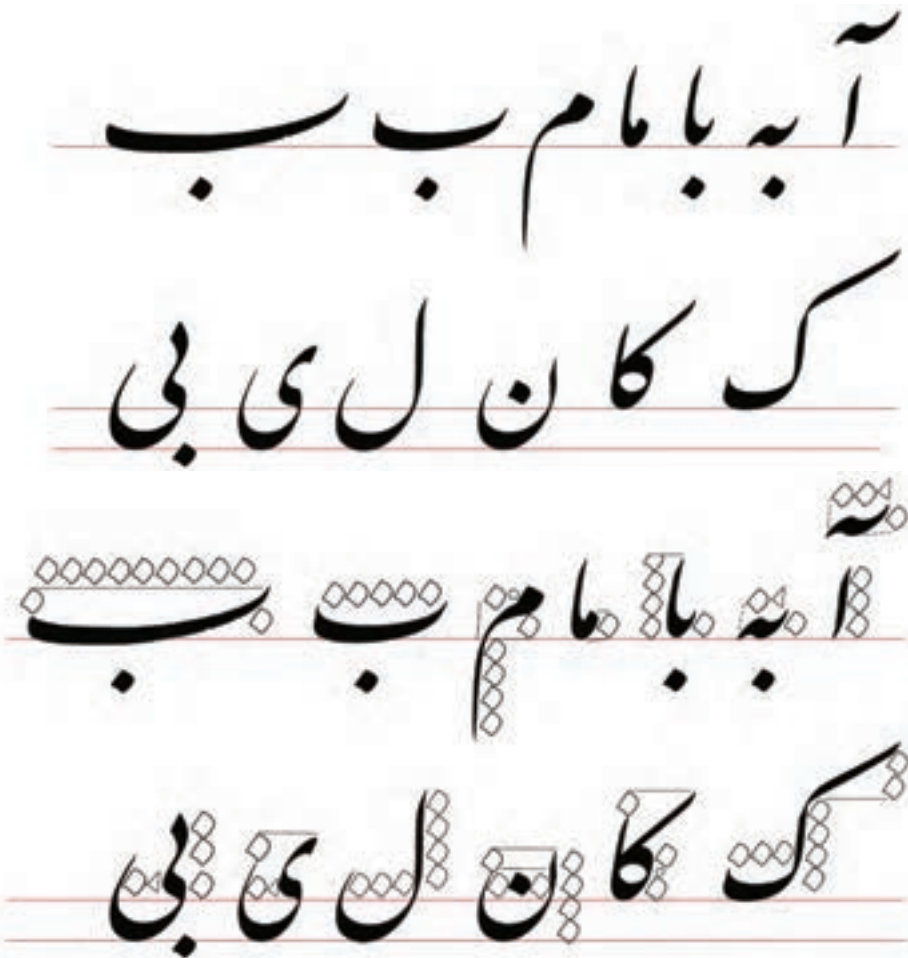
شرح موضوع

با توجه به رعایت اصل ساده به مشکل در آموزش بهتر است آموزش مهارت نوشتن با قلم نی از مهارت نوشتن با تمام پهنای قلم شروع شود. ابتدا باید حروف و کلمه هایی را شناخت که با تمام پهنای قلم نوشته می شود. برخی از حروف و کلمه هایی که با تمام پهنای قلم نوشته می شود، عبارت است از :

«آ» «ب» «ک» «ل» «م» «ن» «ی»
«به» «با» «ما» «لی» «یک» «بله» «تکه» «یکی» «لک» «لکه»

فرایند تدریس

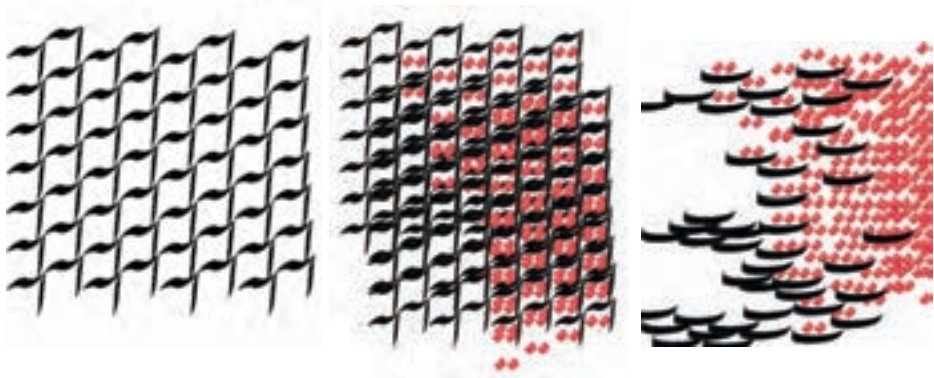
گام اول : ابتدا «الگوی استاندارد» از حروف و کلمه‌هایی تهیه شود که با تمام پهنای قلم‌نی نوشته می‌شود (بهتر است این الگو هم با تناسبات (نقطه گذاری) و هم بدون نقطه گذاری آماده شود) و در دسترس دانش‌آموز قرار بگیرد. (الگوی اصلی در سایت <http://art-dept.talif.sch.ir> و یا لوح فشرده همراه کتاب موجود است.)

نکته : اندازه سرمشق، باید با قلم دانش‌آموز یکی باشد برای این منظور یک قلم مشقی (۳ میلیمتر) انتخاب شود. سرمشق نیز با قلم ۳ میلیمتر نوشته و تکثیر شود و در اختیار دانش‌آموز قرار گیرد.

گام دوم : (روش گرفتن قلم نی و زاویه مناسب) پیشنهاد می‌شود برای شناخت زاویه درست در خط نستعلیق از کاغذ شفاف استفاده شود. دانش‌آموز، کاغذ شفاف را روی سرمشق می‌گذارد و با قلم نی بدون مرکب سعی کند قلم را روی نوشته‌ها حرکت دهد و نوشتن را تقلید کند. در ادامه به همین روش با قلم نی و مرکب مهارت نوشتن را روی کاغذ پوستی تمرین کند. پس از اینکه با کپی کردن روی کاغذ پوستی، مهارت نسبی کسب کرد به صورت مستقل روی کاغذ پوستی بنویسد و آن را روی سرمشق بگذارد و مقایسه کند و در ادامه بر روی کاغذ خوشنویسی کند.

گام سوم : (ترکیب بندی خلاقانه حروف) این تمرین باعث ایجاد علاقه در مهارت نوشتن با تمام پهنای قلم نی می‌شود و کمک می‌کند تا حروف و کلمه‌هایی را که به صورت نسبی یاد گرفته‌اند در ترکیب بندی تازه به کار ببرند.

ترکیب بندی حروف

مثال : از ترکیب «نقطه»، حرف «آ»، کلمه «به» به صورت آزاد با قلم نی در اندازه دلخواه و با رنگ دلخواه، یک اثر زیبا به وجود بیاورید.

با طرح سؤالاتی می‌توان دانش‌آموزان را برای خلق آثار با رویکرد کاربردی هدایت کرد. به عنوان مثال : طرح ها و ترکیب بندی‌هایی که به وجود آورده‌اید، چه کاربردی می‌تواند داشته باشند؟ جواب‌های آنها روی تابلو نوشته شود؛ مثال : برای تزئین وسایل و ظروف، برای طرح پارچه و کاغذ دیواری، طرح کاشی و تزئین بناها و ...

گام چهارم : در ادامه پیشنهاد می‌شود که دانش‌آموزان یک صفحه را با قسمت‌های مختلفی تقسیم بندی کنند. این تقسیم بندی می‌تواند به صورت شکل‌های هندسی و یا تقسیمات آزاد صورت گیرد. (تداخل مربع، دایره و ...). سپس با نوشتن حروف و کلمه‌ها با قلم نی و مرکب ایجاد بافت، و یک اثر هنری خلق کنند. آثار دانش‌آموزان در پوشه کار جمع‌آوری شود.

تلفیق خوشنویسی با دیگر موضوعات کتاب فرهنگ و هنر

اهداف کلی

۱ استفاده از امکان شکل حروف و کلمه‌ها در طراحی

۲ تقویت مهارت دیدن

۳ تقویت قدرت مقایسه و تطبیق

۴ تفکر فعال و کارهای خلاقانه

۵ توانایی درک ارتباط بین رشته‌های هنری

۶ توانایی کارهای گروهی

۷ ارتقای حس زیباییشناسی

وسایل مورد نیاز

حروف و کلمه‌های کلیدی به صورت خط محیطی (خط نستعلیق و شکسته نستعلیق)
کاغذ سفید، کاغذ شفاف، تصاویری از حیوانات و پرندگان، مداد رنگی، آبرنگ با گواش، خط کش
(خوشنویسی اسم برخی از حیوانات یا پرندگان در چند اندازه)

فعالیت اول: استفاده از خوشنویسی در

طراحی خلاق حیوانات (درس اول، فصل اول)

در درس اول از فصل اول فعالیت اول، از تلفیق خوشنویسی با طرح حیوانات به عنوان یکی از روش‌های طراحی خلاق حیوانات می‌توان استفاده کرد.

بهتر است با یک سؤال از دانش‌آموزان شروع شود. چگونه می‌توان در طرح‌های خلاق که با استفاده از نقش حیوانات به وجود آورده‌اید از خوشنویسی نیز استفاده شود؟ اگر جواب‌های دانش‌آموزان روی تابلو کلاس نوشته، و هدفمند هدایت شود، ممکن است جواب‌هایی نظیر جواب‌های زیر به دست آید:

– ترکیب شکل حیوانات (ساده شده) با خوشنویسی نام آن حیوانات

– تغییر دادن شکل حروف یا کلمه‌ها و تبدیل به طرح حیوانات

– استفاده از شکل‌های خوشنویسی در طراحی تخیلی از حیوانات

– حروف و کلمه‌ها طوری در کنار هم قرار بگیرد که تداعی کننده شکل حیوانات باشد.

– و...

فعالیت دوم: ترکیب شکل ساده حیوانات با نام حیوان

ابتدا دانش‌آموزان به وسیله کاغذ شفاف، طرح ساده‌ای از حیوان موردنظر را که با خود به کلاس آورده اند می‌کشند و کاغذ شفاف را روی خوشنویسی نام حیوان قرار می‌دهند. با حرکت کاغذ شفاف روی خوشنویسی نام حیوان، چند طرح را تنظیم، و از بین طرح‌ها بهترین آن را انتخاب می‌کنند.

ترکیب اسم حیوان می‌تواند با قسمتی از شکل حیوان باشد (مثلاً سر حیوان). این طرح برای طراحی نمادها و نشانه‌ها می‌تواند کاربرد داشته باشد. چینش حروف و کلمه‌ها باید به گونه‌ای تنظیم شود که تداعی‌کننده حیوان باشد.

ابتدا دانش‌آموز با کاغذ پوستی شکل ساده شده حیوان را رسم می‌کند و آن‌گاه روی حروف و کلمه‌ها قرار می‌دهد و مناسب‌ترین شکل را برای قسمت‌های مختلف طرح انتخاب می‌کند. در مراحل پایانی، خط‌های محیطی شکل حیوان را پاک می‌کند (یا از کاغذ پوستی به روی کاغذ سفید انتقال نمی‌دهد) تا حروف و کلمه‌ها تداعی‌کننده حیوان مورد نظر باشد.

فعالیت سوم: استفاده از خوشنویسی در طراحی خلاق پرندگان (درس دوم، فصل اول)

به نظر می‌رسد در درس طراحی خلاق از پرندگان جای «مرغ بسم الله» خالی باشد. مرغ بسم الله نیز می‌تواند جزء مجموعه طرح‌های خلاق با استفاده از طرح پرنده‌ها باشد. در روش‌های مختلف طراحی خلاق از پرندگان می‌شود از خوشنویسی هم استفاده کرد.

این موضوع را نیز می‌توان با نظرخواهی از گروه‌های دانش‌آموزان در کلاس شروع کرد. پاسخ‌ها روی تابلو نوشته شود، می‌توان علاوه بر مرغ بسم الله با روش‌های زیر نیز از تلفیق خوشنویسی و طرح پرندگان طرح‌های خلاقانه‌ای طراحی کرد.

طراحی ذهنی پرنده با استفاده از حروف

■ تلفیق شکل خطی پرنده با خوشنویسی اسم پرنده یا نوشته‌های دیگر (شبیه به درس طراحی خلاق حیوانات عمل شود).

■ استفاده از شکل‌های خوشنویسی در طراحی ذهنی و تخیلی از پرندگان

■ تغییر دادن شکل حروف و کلمه‌ها و تبدیل به طرح پرنده

■ استفاده از خوشنویسی در طراحی ذهنی و تخیلی از پرندگان. در این قسمت از دانش‌آموزان خواسته شود که به شکل حروف و کلمه‌های مختلف با دقت نگاه، و شباهت حروف و کلمه‌ها را با اندام‌های مختلف پرندگان پیدا کنند و در طراحی ذهنی خود به کار برند.

شکل بیضی مانند دوایر در خوشنویسی با شکل کلی پرندگان بی ارتباط نیست و با اضافه کردن جزئیات به شکل دوایر می‌توان در طراحی پرندگان از آن بهره گرفت.

فضای منفی بعضی از کلمه‌ها نیز تداعی کننده سر پرنده است.

فضای منفی کلمه‌ها نیز در طراحی مورد توجه است.

فعالیت چهارم: طراحی تزیینات بنا و فضاهای معماری

(طراحی تزیینات در معماری درس چهارم، فصل اول)

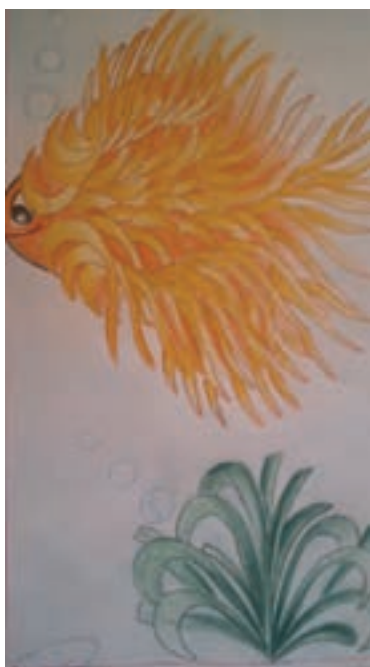
با توجه به اینکه خوشنویسی به صورت گچ‌بری و یا نوشتن روی کاشی و... از دیرباز تاکنون برای تزیین بناها استفاده شده است، اکنون نیز می‌تواند با بازنگری برای تزیین در بناها استفاده شود. می‌توان از ترکیب نقش حروف و کلمه‌ها نقش‌هایی برای تزیین بنا به وجود آورد. این نقوش را می‌توان به شکل ایجاد گره نیز تنظیم کرد. (مانند تلفیق خوشنویسی با طراحی سنتی در پایه هفتم)

دانش‌آموزان با استفاده از تصویر یک بنا یک قاب را با مشخص کردن، مقیاس در نظر می‌گیرند (یک قاب مربع شکل یا مستطیل یا قاب‌های محرابی شکل)؛ این قاب را نیز روی کاغذ ترسیم می‌کنند و در صورت نیاز برای آن حاشیه در نظر می‌گیرند. آن‌گاه با ترکیب حروف و کلمه‌ها نقش آن را تنظیم می‌کنند.

می‌توان سفارش کرد که طرح در $\frac{1}{4}$ قاب تنظیم، و از روش قرینه‌سازی $\frac{3}{4}$ باقی‌مانده کامل شود و با نقش‌ها با آزادی بیشتری به وجود بیاید. (قرینه نباشد)

فعالیت پنجم: تصویرسازی

برای تصویرسازی با استفاده از حروف و کلمه‌ها فضای نامحدودی وجود دارد. دانش‌آموزان با استفاده از حروف و یا کلمات، می‌توانند تصاویر متعددی را به وجود بیاورند. ابتدا دانش‌آموزان حرف یا کلمه‌ای را با کاغذ پوستی کمی، و سپس با دقت شباهت حرف و پدیده‌ای ویژه را درک می‌کنند و با تغییراتی که می‌دهند، آن را تصویرسازی می‌کنند. اگر دانش‌آموزان، بعد از اینکه حرف یا کلمه‌ای را کمی، و به آن نگاه کردند و به نتیجه دلخواه نرسیدند (شباهت آن را با پدیده‌ای درک نکردند)، با تکرار، تغییر و یا قرینه کردن، آن کار را دنبال کنند.

پایه هشتم

بخش سوم

هنرهای نمایشی

مقدمه

با توجه به توضیحاتی که در بخش اول (کلیات)، قسمت ساختار کتاب آمده است به دلیل بازخوردهای گرفته شده از همکاران و آنچه استانداردهای آموزشی ایجاب می‌کرد، در راهنمای معلم، تغییراتی در برخی از بخش‌ها به وجود آمده است. یکی از این تغییرات، آوردن فصل هنرهای نمایشی در راهنمای معلم است که در کتاب دانش‌آموز وجود ندارد؛ اما از معلمان محترم خواهشمندیم این فصل را در بودجه‌بندی تدریس خود قرار دهند. از تغییرات دیگر انتقال مبحث نمایشنامه‌نویسی از پایه هفتم به پایه هشتم و نمایشنامه‌خوانی از پایه نهم به پایه هشتم است. دلیل این تغییر، آموزش غیرمستقیم است. آموزش نمایش کودک و نوجوان بر پایهٔ کشف و شهود و از طریق بازی صورت می‌گیرد و دانش‌آموزان پس از ورود به فضای بازیگری در پایه هفتم، نیاز به داستان را احساس می‌کنند و برحسب نیاز با آمادگی کامل در پایه هشتم به سراغ داستان و نمایشنامه‌نویسی می‌روند؛ سپس در پایه نهم به فضای کارگردانی ورود می‌کنند و می‌آموزند تا با جست‌وجو کردن و مطالعه، به نیازها و دغدغه‌هایشان پاسخ بدهند. (البته معلمان محترم می‌توانند به حسب صلاحدید به ترتیب کتاب دانش‌آموز نیز پیش روند.)

آشنایی با داستان

درس اول

هدف درس

■ آشنایی با عناصر داستان

انتظارات عملکردی

- یک داستان کوتاه بنویسند.
- داستان را با حس و لحن صحیح بخوانند.
- یک گفت‌وگو بنویسند.

شرح موضوع

داستان حادثه‌ای را نقل می‌کند که در آن تخیل به کار رفته است. در مورد تعداد و ترکیب عناصر بنیادین داستان، اتفاق نظری نیست؛ اما به طور کلی داستان دربردارنده سه عنصر مهم است : ۱- پیرنگ (توجه کنید پی در تلفظ این کلمه مانند پی ساختمان یا پیگرد خوانده می‌شود). ۲- شخصیت ۳- مکان (صحنه) از دیگر عناصر داستان می‌توان به درونمایه (تم)، کش یا کشمکش، زاویه دید، سبک و گفت‌وگو اشاره کرد.

۱- پیرنگ (طرح)

به زبان ساده، رابطه علت و معلولی بین رخدادهای داستان است که نویسنده قبل از نوشتن داستان، باید آنها را برای خود مشخص کند، زیرا این مسئله باعث می‌شود تا داستان بر بنیان استواری شکل بگیرد؛ به بیان دیگر همان حوادث اصلی داستان یا رمانی است که به هم پیوسته توسط نویسنده خلق و ارائه می‌شود. فرق پیرنگ (طرح) و داستان در چیست؟

«شاه مُرد و سپس ملکه مُرد». این یک داستان است درحالی‌که «شاه مرد و بعد ملکه از اندوه دق کرد». یک پیرنگ است. پیرنگ به رابطه علت و معلولی بین رخدادهای داستان دلالت می‌کند.

۲- شخصیت

شخصیت‌پردازی از عناصر اصلی داستان است. شخصیت در بیشتر مواقع، انسان است و داستان را

پیش می‌برد و می‌تواند هویت و ویژگی‌های گوناگونی داشته باشد که از دل داستان برآمده است. برخی از گونه‌های مختلف شخصیت‌های داستانی از این قرار است :

■ **شخصیت راوی** : شخصیتی است که مخاطب، داستان را از زاویه دید او تجربه می‌کند؛ با او همدردی، و از او طرفداری می‌کند و از این رو شخصیت اصلی داستان است.

■ **قهرمان** : شخصیتی است که کنش (وقایع یا اتفاقات) داستان را پیش می‌برد و انتظار می‌رود به هدف غایی داستان برسد. در شیوه داستان‌گویی غربی، قهرمان عموماً شخصیت اصلی داستان است.

■ **ضد قهرمان** : شخصیتی است که در برابر قهرمان قد علم می‌کند.

■ **شخصیت ایستا** : شخصیتی است که در روند داستان دچار تغییر محسوسی نمی‌شود.

■ **شخصیت پویا** : شخصیتی است که در روند داستان دستخوش تغییرات شخصیتی می‌شود.

■ **شخصیت فرعی** : شخصیتی است که نقش کوچکی در داستان دارد.

شیوه‌های پرداخت شخصیت

ظاهر شخصیت : ویژگی‌های ظاهری شخصیت توصیف می‌شود تا خواننده بتواند او را بشناسد.
گفت‌وگوها : شخصیت چه می‌گوید و چگونه می‌گوید. در واقع گفت‌وگوها داستان را پیش می‌برد. و اطلاعات را انتقال می‌دهد و شخصیت‌پردازی را کامل می‌کند.
کنش‌ها : کارهایی که شخصیت انجام می‌دهد و چگونگی آنها.
واکنش دیگران : شخصیت‌های دیگر او را چگونه می‌بینند و با او چه رفتاری دارند.

۳- مکان (صحنه، فضا)

صحنه، محل و ظرف زمانی وقوع حوادث داستانی است؛ به بیانی دیگر، هر داستان در جایی و در محدوده زمانی خاصی اتفاق می‌افتد و همین موقعیت زمانی و مکانی وقوع حوادث داستان، صحنه‌های داستان را تشکیل می‌دهد؛ صحنه مرکزی برای حضور شخصیت‌های داستان فراهم می‌کند؛ محیطی مؤثر بر رفتار و کردار شخصیت‌ها به وجود می‌آورد و گاه می‌تواند متضمن معنایی عمیق و نمادین باشد؛ مثلاً صحنه رعد و برق و توفان، پشت پنجره در یک داستان، می‌تواند نمادی برای درون متلاطم شخصیت باشد.

۴- درون مایه یا تم

عنصر وحدت‌بخش داستان و یا مفهوم یا فکر محوری داستان، و به‌طور خلاصه فشرده مفهومی داستان است. اغلب آن را یکی از عناصر بنیادی ادبیات داستانی می‌دانند. اگر بپرسند «از این داستان چه چیزی یاد گرفتید؟» پاسخ همان درونمایه یا تم خواهد بود.

۵- کشمکش

به معنای چالشی است که قهرمان با آن روبه‌رو می‌شود که در تمام گونه‌های ادبیات کاربرد دارد. انواع کشمکش را بر اساس ویژگی‌های قهرمان و ضدقهرمان معمولاً به این شکل طبقه‌بندی می‌کنند :

انواع کشمکش :

■ فرد علیه خود

■ فرد علیه فرد

■ فرد علیه جامعه

■ فرد علیه طبیعت

■ فرد علیه فراطبیعت

■ فرد علیه ماشین/فناوری (در دوران مدرن، فرد علیه ماشین یا فرد علیه فناوری هم به این طبقه‌بندی افزوده شده است)

۶- نقاط عطف و اوج

هنگامی که اتفاقی خاص، شخصیت را تکان می‌دهد و او را به سوی گره‌گشایی می‌کشانند، هیجانی‌ترین بخش نوشته به‌وجود می‌آید که اوج نام دارد. اوج قله‌ای است که شخصیت تصمیم می‌گیرد باید چه کند و چه راهی را در پیش بگیرد. اوج در نمایشنامه به نام نقطه عطف تعریف می‌شود؛ یعنی چیزی که در ماجرا جنگ می‌اندازد و آن را به سمت دیگری پرتاب می‌کند. شمار نقاط عطف در نمایشنامه بیشتر است تا اوج در داستان.

۷- زاویه دید

شیوه‌ای است که نویسنده از طریق آن، داستان را ارائه می‌کند. به عبارت روشن‌تر، زاویه دید، روش روایت داستان است؛ مثلاً راوی، خود نویسنده باشد (زاویه دید بیرونی) یا یکی از شخصیت‌های داستان (زاویه دید درونی)

۸- سبک

چیزی نیست که نوشته شده، بلکه چگونه نوشتن آن است. سبک در ادبیات داستانی به قراردادهای زبانی اشاره دارد که در ساختمان اثر به کار می‌رود. داستان‌نویس ممکن است بیان، ساختار جمله، جمله‌بندی، گفت‌وگو نویسی یا دیگر جنبه‌های زبانی را دستکاری کند تا سبک یا حال و هوای خاصی را خلق کند.

نمایشنامه چیست

نمایشنامه و فیلمنامه، داستانی است که با تصویر بنا می‌شود. نوشته‌ای که شخص یا اشخاص را در مکان یا اماکنی در حال کار یا کارهایشان نشان می‌دهد؛ به تعریف دیگر نمایشنامه مجموعه پرده‌هایی است که توسط عواملی چون بازیگر و کارگردان جان می‌گیرد و حرف می‌زند.

مقایسه داستان و نمایشنامه

عناصری مانند روایت داستان، شخصیت، کشمکش، موقعیت زمانی و مکانی، گفت‌وگو و تک‌گویی (دیالوگ و مونولوگ)، زاویه دید و نقاط عطف و اوج شباهت‌های داستان و نمایشنامه را به وجود می‌آورد. ولی تفاوت‌های داستان و نمایشنامه بیشتر خود را در نوع بیان روایت، صحنه و فضاسازی نشان می‌دهد و معمولاً در نگاه اول قابل دیدن است.

روایت در نمایشنامه، تکه‌تکه و در قالب صحنه‌های متفاوت بیان می‌شود. همچنین نویسنده در نمایشنامه از افعال مضارع استفاده می‌کند؛ اما در داستان برای استفاده از افعال محدودیتی نیست. در رابطه با صحنه و فضاسازی نیز این دو تعریفی واحد از یک ساختار نیست. صحنه، بستر روایی نمایشنامه است و فضاسازی به بیان موقعیت‌های داستان مربوط می‌شود. در نمایشنامه صحنه را با نوشته‌ای فنی برای استفاده کارگردان می‌نویسند؛ اما نکته قابل اشاره این است که بیشترین بار احساسی نمایشنامه بر دوش بازیگر است. او احساسات را به مخاطب منتقل می‌کند؛ اما داستان به هیچ پلی برای انتقال احساسات نیاز ندارد.

فرایند تدریس

مرحله اول داستان‌نویسی

گام اول: معلم داستان کوتاهی را با صدای بلند و به‌طور صحیح می‌خواند و از بچه‌ها می‌خواهد خوب گوش بدهند.

گام دوم: از دانش‌آموزان خواسته شود تا با تغییر در داستان، داستان کوتاه جدیدی بنویسند.

گام سوم: معلم از بچه‌ها می‌خواهد تا داستان‌های خود را با صدای بلند و با حس بخوانند.

گام چهارم: معلم به‌صورت کنترل شده از بچه‌ها می‌خواهد تا در مورد نقاط قوت و ضعف خوانش یکدیگر صحبت کنند.

گام پنجم: معلم پس از شنیدن داستان‌ها در مورد تغییرات صحیح و خلاقانه در مورد داستان‌های ابداعی آنها صحبت می‌کند و در مورد چگونگی صحیح خواندن داستان، حس گرفتن و بیان صحیح (در هنرهای نمایشی پایه هفتم توضیح داده شد) نکاتی را یادآور می‌شود.

مرحله دوم گفت و گونویسی

- گام اول :** معلم از دانش آموزان می خواهد تا در گروه های دونفره، داستان جدیدی را که نوشته اند از زبان شخصیت های داستان بیان کنند (معلم دانش آموزان را هدایت می کند).
- گام دوم :** سپس هریک نقشی را به عهده بگیرند و کارهای نوشته شده خود را بخوانند.
- گام سوم :** معلم بعد از شنیدن کارها از بچه ها می خواهد تا به نقد بپردازند. در این بخش مبحث تفاوت داستان و نمایشنامه و اصول کلی نمایشنامه خوانی شرح داده می شود.
- گام چهارم :** از بچه ها خواسته می شود تا تمام سعی خود را به کارگیرند تا در خانه بر اساس یک داستان ایرانی و ساده، یک نمایشنامه کوتاه بنویسند.
- گام پنجم :** دانش آموزان در انتهای کلاس تجربیات این کلاس را یادداشت می کنند.

نمایشنامه

درس دوم

هدف درس

■ آشنایی با عناصر نمایشی در متن

انتظارات عملکردی

- یک نمایشنامه کوتاه بنویسند.
- برای شخصیت‌های داستان خود یک شناسنامه بنویسند.
- نمایشنامه را با لحن و بیان صحیح بخوانند.

شرح موضوع

متن نمایشنامه، یکی از مهم‌ترین ارکان تشکیل دهنده نمایش است. نمایشی یافت نمی‌شود که متن نداشته باشد. متن، صرفاً بیان کلمات توسط بازیگران نیست. همین که آنها بر پایه متن نمایشنامه، بدون استفاده از کلام، داستان یا مفهومی را به تماشاگر منتقل کنند از متن استفاده کرده‌اند. تاریخچه متن‌های ماندگار نیز مانند خود نمایش به یونان باستان بازمی‌گردد.

برای نوشتن هر نمایش هفت مرحله را در نظر می‌گیریم:

- ۱ ■ مقدمه: دادن اطلاعات لازم مانند شناسنامه شخصیت و پرداختن به روابط او
- ۲ ■ گره افکنی: در این بخش هنگامی که قصد شخصیت نمایش مشخص شد، ایجاد گره و ستیز بر سر راه او نمایش را به پیش می‌برد.
- ۳ ■ درگیری و ستیزه: این حالت با خلق شخصیت‌هایی متضاد و هدف مشترک به وجود می‌آید. البته این درگیری با خویشتن و با انسان‌های دیگر یا عوامل بیرونی است.
- ۴ ■ نقطه اوج: هنگامی است که نتیجه همه درگیری‌ها مشخص می‌شود.
- ۵ ■ گره‌گشایی: درگیری‌ها به پایان می‌رسد و به اصطلاح تمام گره‌ها باز می‌شود.
- ۶ ■ نتیجه نهایی: گره‌ها باز شده است. ماهیت همه چیز مشخص است. هیچ ابهامی در ذهن تماشاگر وجود ندارد.

فکر نوشتن نمایشنامه می تواند منابع مختلفی داشته باشد. گاهی فکر نمایشنامه از اتفاقاتی است که برای نویسنده به وجود آمده است. در این موارد نویسنده با علم و آگاهی و اشراف کاملی که بر موضوع دارد و با بررسی دقیق و همه جانبه آن شروع به نوشتن نمایشنامه می کند. گاه تمام داستان عیناً، نقطه به نقطه مانند داستان اصلی است و گاهی نویسنده فقط به سوژه وفادار می ماند.

گاهی اوقات بازنگری و تفکر درباره مسائلی که ساده از کنار آنها می گذرید، سبب خلق نمایشنامه ای جدید می شود که طبیعتاً موضوعی جسورانه خواهد داشت؛ چرا که به بیان مطلبی پرداخته شده است که برای ما کاملاً عادی و پیش پا افتاده تلقی می شود؛ اما در بیشتر مواقع، نویسنده با الهام از زندگی دیگران نمایشنامه ای را می نگارد. در این گونه از نمایش ها، معمولاً نویسنده به دلیل درگیری عاطفی کمتری که با موضوع دارد، قضاوت بهتری می کند و نویسنده بهتر می تواند از همه جهات موضوع را بررسی کند و بی طرفانه تر متن خود را بنویسد. گاهی هم بیان حوادث و اتفاقاتی که برای افراد مهم پیش آمده است در قالب زندگینامه عنوان می شود و در واقع کل زندگی یک فرد تأثیرگذار به صورت متن نمایشی درمی آید. برداشت آزاد از مطالب روزنامه و حوادثی که نقل شده است نیز یکی دیگر از منابعی است که می تواند به نویسنده کمک کند.

مسئله مهمی که در نوع نگارش متون نمایشی وجود دارد، چگونگی کشمکش در نمایشنامه است. کشمکش انواع مختلفی دارد که در این فرصت به آنها می پردازیم :

۱ آدمی بر ضد طبیعت ... از بارزترین نمونه های این نوع داستان ها «راینسون کرو زوئه» است.

۲ آدمی بر ضد سرنوشت ... ادیپ شهریار اثر سوفوکل

۳ آدمی بر ضد آدمی ... اتللو اثر ویلیام شکسپیر

۴ آدمی بر ضد خود ... هملت اثر ویلیام شکسپیر

۵ آدمی بر ضد جامعه ... دشمن مردم اثر ایسن

۶ جامعه بر ضد اجتماع ... در اعماق اجتماع ماکسیم گورکی

چگونگی معرفی شخصیت ها

در نمایشنامه معرفی شخصیت ها به دو طریق انجام می گیرد :

۱ مستقیم : در نمایشنامه باید درون شخصیت ها را با حرف های نشان داد که می زند یا رفتاری که انجام می دهند.

۲ غیر مستقیم : معرفی شخصیت های نمایشنامه توسط شخصیت های دیگر انجام می شود.

دیالوگ (گفت و گو)

معنی لغوی آن گفت و گو است و در نمایشنامه به صحبت‌هایی گفته می‌شود که بین دو نفر رد و بدل، و در انتها به کشف واقعیت منجر می‌شود.

کلمات را در گفت و گو می‌توان به سه گروه تقسیم کرد :

۱ عالی و فاخر : در گفت وگوهای روزانه استفاده نمی‌شود و فاقد بار عاطفی است.

۲ کلمات پست و سخیف : کلماتی است که معنی باطنی آنها حالت توهین، خشم و یا شوخی دارد.

۳ کلمات ساده و روزمره : این دسته از کلمات که به‌طور معمول هر روز از آن استفاده می‌کنید، دارای معنی باطنی دوستی، احترام، صمیمیت، خشم، ترحم و... است.

لحن، تا آنجا در بیان کلمات مهم است که می‌تواند معنی عبارتی را معکوس کند. هنگام نوشتن نمایشنامه برای طبیعی و زنده‌تر شدن گفت وگوها، خود را به‌جای هر کدام از اشخاص بازی بگذارید و متناسب با شخصیت آنها گفتارشان را تکرار کنید.

در گفت‌وگوی نمایشی، ابتدا از سوی یکی از شخصیت‌ها، مطلبی گفته، و سپس از سوی شخص مخالف، ضد آن بیان می‌شود. در انتها باید یکی از طرفین بر دیگری غلبه کند تا این گفت‌وگوها بی‌نتیجه نماند.

در نمایش دو نوع تصویر وجود دارد :

الف) تصویر عینی : تصویر عینی در واقع همان رفتاری است که اشخاص بازی روی صحنه انجام می‌دهند.

ب) تصویر ذهنی : منظور، تصاویر یا صحنه‌هایی است که شخصیت‌ها با گفت‌وگو در ذهن بیننده ایجاد می‌کنند. در واقع تصاویر ذهنی همان اطلاعاتی است که تماشاگر کسب می‌کند.

وظایف گفت وگو در نمایشنامه

■ با گفت‌وگو می‌توان سن، جایگاه اجتماعی و نسبت شخصیت‌ها را با هم برای بیننده یا شنونده معلوم ساخت.

■ با گفت‌وگو می‌توان داستان نمایش را جلو برد.

■ با استفاده از گفت‌وگو می‌توان حال و هوای نمایش را به تماشاگر القا کرد.

فرایند تدریس

مرحله اول خواندن نمایشنامه

گام اول : معلم از دو دانش آموز می خواهد تا هریک به تنهایی نمایشنامه خود را بخوانند؛ سپس از همان دو نفر می خواهد تا با کمک دوستان خود، همان متن را به صورت نمایشنامه خوانی اجرا کنند.

گام دوم : معلم از گروه ها می خواهد تا اجرای اول و دوم را مقایسه، و حاصل مقایسه خود را به صورت فهرستی به کلاس ارائه کنند.

گام سوم : معلم در مورد یکنواخت شدن صدا و عدم تأثیر مطلوب آن بر مخاطب صحبت می کند و دلیل جمعی بودن نمایش و تأثیر حضور دیگران را برای اجرای بهتر متن توضیح می دهد.

گام چهارم : معلم به صورت کنترل شده از بچه ها می خواهد تا در مورد نقاط قوت و ضعف اجراها صحبت کنند.

گام پنجم : معلم در این بخش در مورد چگونگی صحیح خواندن داستان، حس گرفتن و بیان صحیح برای انتقال حس به مخاطب صحبت می کند

مرحله دوم شخصیت شناسی و استفاده از لحن و کلام برای نمود شخصیت

گام اول : معلم داستان جدیدی را می خواند و از بچه ها می خواهد شخصیت ها را به صورت ساده طراحی کنند.

گام دوم : روی تابلوی کلاس با کمک بچه ها شخصیت ها را نقاشی می کند و در مورد اندازه صدا، سن و سال و جغرافیا و ... در مورد شخصیت ها با بچه ها به تفاهم می رسد و آنها را برای نوشتن شناسنامه کنار نقاشی راهنمایی می کند.

گام سوم : هریک از بچه ها یکی از شخصیت های داستان خود را انتخاب، و دو به دو شناسنامه های شخصیت هایشان را بررسی می کنند و متوجه می شوند برخی صفات تنها با تصویر کردن شخصیت و یا تغییر در اطلاعات گفت و گو ها ظاهر می شود (اشاره به کامل نبودن متن نمایشی و فیلمنامه که با اجرا کامل می شود).

گام چهارم : معلم بعد از شنیدن کارهای بچه ها، آنها را راهنمایی می کند و در این بخش شخصیت شناسی و بیان شخصیت از طریق گفت و گو را شرح می دهد.

گام پنجم : از بچه ها خواسته می شود تا تمام سعی خود را به کار بگیرند تا در منزل، نمایشنامه های خود را کامل کنند.

گام ششم : معلم در مورد دفترچه یادداشت بچه ها و افکاری که در طول هفته به ذهنشان رسیده است از آنها سؤال می کند.

گام هفتم : بچه ها تجربیات این کلاس را یادداشت کنند.

ایده پردازی، فکرها از کجا می آیند؟

درس سوم

هدف درس

■ آشنایی با ایده پردازی

انتظارات عملکردی

■ ایده های خود را در دفتر فکر یادداشت کنند.

■ یک اجرای بداهه انجام دهند.

شرح موضوع

پیدا کردن فکر اولیه

ایده ها همه جا پراکنده اند و نباید بسیار بزرگ و عجیب باشند. چه بهتر که یافتن ایده با خلاقیت همراه باشد. یک جرقه ذهنی می تواند به فکر تبدیل شود؛ اما نمی تواند ایده نهایی باشد. در واقع ایده نهایی با ایده اولیه فرق دارد و پخته تر و کامل تر و جذاب تر از ایده اولیه است و گاه از هم تنیده شدن چند ایده اولیه به وجود می آید. بسیاری از نمایشنامه ها و فیلم ها و مجموعه های تلویزیونی با همکاری گروهی از نویسندگان ساخته می شود و بسیاری از نظریه پردازی های نهایی روی متن با همکاری و مشورت نویسندگان و دیگر عوامل نمایش یا فیلم صورت می پذیرد.

در هنر فیلمنامه نویسی، یافتن یک ایده جذاب و به اصطلاح قلاب از اولین کارهایی است که باید توسط فیلمنامه نویس انجام شود. همان جمله کوتاه که به یاد تماشاچیان می ماند و می تواند فردای روز تماشای فیلم، آن جمله را به عنوان خلاصه فیلم، بیان کنند. یک ایده خوب به مثابه قلاب و تماشاچیان و مخاطبان مانند ماهی ها هستند. حافظه و حوصله مخاطبان و تماشاچیان کم است. کاری کنید که جذاب ترین ایده را در مدت کوتاهی دریافت کنند. پس ابتدا باید ایده اولیه به دست بیاوریم و سپس آن را پرداخت کنیم؛ بنابراین برای یافتن ایده اولیه :

۱ یک کاغذ و قلم بردارید و یک دفترچه یادداشت مخصوص فکر، همراه داشته باشید. بسیاری از نویسندگان دفترچه ای از یادداشت ها و افکارشان را همیشه به همراه دارند. فراموش نکنید که ایده ها فرارند و اگر به موقع ثبت نشوند، ممکن است برای همیشه فراموش شوند. بانک ایده خود را تکمیل کنید. روزی سود آن را دریافت خواهید کرد. به آنها امتیاز دهید. بر مبنای معیارهای خودتان و دیگران؛ سپس آنها را

در فرصتی مناسب مرتب کنید.

۲ تمرین کنید. باید نظریه پردازی را همانند یک عضله در نظر بگیرید که در صورت تمرین کردن قوی می شود. برای نظریه پردازی بهتر، مدام این کار را باید تمرین کرد. ایده هایتان هر چه بود، آن را فقط بنویسید. مهم نیست ایده ها چیست. فقط تمرین کنید. به مرور ایده هایتان پخته تر و جذاب تر می شود.

فرایند تدریس

مرحله اول

گام اول : معلم از بچه ها می خواهد تا به یک موسیقی بی کلام گوش دهند.

گام دوم : معلم از بچه ها می خواهد داستانی کوتاه براساس آنچه شنیدند، بنویسند.

گام سوم : معلم برای دانش آموزان توضیح می دهد که افکار می توانند از جاهای مختلف به دست ما برسند و تصویرسازی ذهنی و داستان سازی براساس آنچه شنیده ایم، یکی از راه هایی است که با خلاقیت می توانیم به ایده برسیم.

گام چهارم : نمونه ای از کارهای نوشته شده خود را بخوانند.

گام پنجم : از دانش آموزان خواسته شود، تا انواع راه هایی را به صورت بارش فکری بیان کنند که می تواند به ایده های جدیدی برای داستان برسد.

گام ششم : روی تابلو نظر آنها یادداشت، و سپس با کمک بچه ها دسته بندی شود.

گام هفتم : ایده های ثبت شده را که توسط دانش آموزان در دفتر یادداشت ایده ثبت شده است با کمک خود آنها دسته بندی، و در مورد ایده های جذاب صحبت کنند.

گام هشتم : از بچه ها بخواهند سه ایده جذاب را انتخاب، و دلایل جذابیت آن را ذکر کنند.

گام نهم : بچه ها به گروه های چند نفره تقسیم شوند و به صورت بداهه برای ایده هایی که انتخاب کرده اند، یک اجرای کوتاه انجام دهند.

گام دهم : معلم پس از اجرا از دانش آموزان بخواهد :

■ تفاوت داستان و نمایشنامه را به صورت عملی توصیف کنند.

■ آیا ایده ای را که فکر می کردند جذاب است در اجرا هم جذاب بود یا خیر؟

با یک ایده با پرداخت های متفاوت می توان داستان های متفاوتی به وجود آورد تا لزوم و اهمیت نمایشنامه نویسی به منظور اجرای خوب برای بچه ها مشخص شود.

گام یازدهم : از دانش آموزان خواسته شود تا برای جلسه بعد نمایشنامه ای از خود و یا از نمایشنامه نویس معروفی انتخاب و به صورت نمایشنامه خوانی اجرا کنند.

گام دوازدهم : تجربیات اجرای خود را یادداشت کنند.

نمایشنامه خوانی

درس چهارم

هدف درس

آشنایی با نمایشنامه خوانی

انتظارات عملکردی

■ یک نمایشنامه را به صورت فردی یا گروهی، به طور صحیح بخواند.

شرح موضوع

به همان تعداد که کارگردان وجود دارد به همان تعداد هم شیوه‌های مختلف نمایشنامه خوانی وجود دارد؛ اما به طور خلاصه می‌توان گفت که در نمایشنامه خوانی، متن از بر نمی‌شود، بلکه نمایشنامه از روی متن خوانده می‌شود. مسئله دیگر این است که مجموعه گسترده‌ای از سبک‌ها و شیوه‌ها وجود دارد. از یک سو گروهی هستند که نمایشنامه را در حالی می‌خوانند که طراحی صحنه کامل، گریم، نور و حتی تعویض لباس هم دارند و گروه دیگر نمایشنامه را در حالی که بازیگران نشسته یا ایستاده‌اند، از روی متن‌هایشان می‌خوانند. گاهی اوقات هم از یک مدیر صحنه استفاده می‌شود که توضیحات مهم صحنه را از روی متن می‌خواند.

چرا یک اثر نمایشی را به صورت نمایشنامه خوانی اجرا می‌کنیم؟

دلایل مختلفی دارد: یکی از آنها این است که اجرای نمایشنامه خوانی اجرایی است که؛ به حفظ کردن متن نیازی ندارد. وسایلی که برای تولید اثر لازم است، به نسبت نمایش صحنه‌ای بسیار کمتر است. اجرائیست که می‌تواند به آسانی اتفاق بیفتد و هزینه اجرای آن بسیار کم است. به این دلیل که این امر نسبت به اجراها و نمایش‌های کامل، زمان زیادی نمی‌گیرد، می‌تواند راه آسانی برای بازیگران جدید باشد تا شناختی از روند هر نقش و بازی به دست آورند وقتی ذهن بازیگران به حفظ کردن متن و تمرکز بر آن معطوف نیست، زمان بیشتری می‌توان صرف گسترش شخصیت و درون‌مایه نمایشنامه کرد. این کار مخصوصاً برای بازیگران جدید سودمند است.

تقریباً هر نمایشنامه‌ای می‌تواند برای نمایشنامه خوانی مورد استفاده قرار گیرد؛ اما معمولاً نمایشنامه‌هایی

که صحنه‌ها، طراحی صحنه و یا طراحی لباس پیچیده‌ای دارد، برای این امر مدنظر قرار نمی‌گیرد. بهتر است به جست‌وجوی نمایشنامه‌هایی باشید که در آنها شخصیت‌پردازی، درون‌مایه یا گفت‌وگو و زبان، محور اصلی کار، و بر آنها تأکید شده باشد. نمایشنامه‌هایی که پیامشان را بدون حرکت زیاد بیان می‌کنند، مناسب هستند.

به این موارد فکر کنید: کجا و در چه مکانی دوست دارید نمایشنامه‌خوانی را برگزار کنید؟ چه تعداد بازیگر می‌توانید فراهم کنید؟ هرچه این تعداد کمتر باشد، بهتر است. مواردی که باید در نظر بگیرید:

- ۱ نمایشنامه را بارها و بارها بخوانید و به جست‌وجوی طرح و ساختار آن باشید.
- ۲ درحالی‌که نمایشنامه را می‌خوانید، فرض کنید بازیگران آنجا ایستاده‌اند و آن کلمات را می‌خوانند. تا چه اندازه طرح نمایشنامه در انتقال پیام آن مهم است؟ چه کاربردی دارد؟ چگونه کنش‌های مهم را به مخاطب منتقل می‌کنید؟ در مورد موسیقی اثر چگونه به مخاطب توضیح خواهید داد؟ به چه شکلی هیجان کشمکش نهفته در نمایشنامه را به مخاطب منتقل خواهید کرد؟ چگونه بازیگران می‌توانند احساسات و عواطفشان را که بدون حرکت و میزانشن است، منتقل می‌کنند؟ اگر توانستید برای این‌گونه از سؤالات جوابی پیدا کنید، اجرای موفق‌تری خواهید داشت.

اجرای نمایشنامه‌خوانی مزایای بسیاری دارد که از آن جمله می‌توان به؛ نداشتن طراحی صحنه، نداشتن چیدمان یا داشتن چیدمانی بسیار کم (حداقل چیدمان)، نیاز نداشتن به پشتوانه مالی و نیاز نداشتن به طراحی لباس یا داشتن لباسی بسیار ساده اشاره کرد.

فرایند تدریس

- گام اول: معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد تا نمایشنامه‌خوانی‌های خود را اجرا کنند.
- گام دوم: پس از یادداشت نکات با کمک دانش‌آموزان، نقاط قوت و ضعف آثار به‌طور کلی بررسی می‌شود.
- گام سوم: ویژگی‌های نمایشنامه‌خوانی با کمک دانش‌آموزان در کلاس فهرست می‌شود.